

**АНАЛІЗ РОДОВОДІВ У СІМ'ЯХ ХВОРИХ НА ДИФУЗНИЙ
НЕТОКСИЧНИЙ ЗОБ У ПОЄДНАННІ ІЗ ЗАТРИМКОЮ
СТАТЕВОГО РОЗВИТКУ**

Н.В. Багацька, О.І. Плехова, С.І. Турчина

ДУ «Інститут охорони здоров'я дітей та підлітків АМН України»

Актуальність проблеми

В останній час в Україні надзвичайну актуальність набуває проблема поширеності патології щитоподібної залози, її впливу на стан здоров'я та інтелектуальний розвиток населення [6]. Установлено, що частота захворювань щитоподібної залози серед дитячого населення України не зменшується, а продовжує займати провідне місце серед усіх ендокринопатій. Між тим відомо, що поширеність тиреоїдної патології є показником стану йодного забезпечення населення регіону. Встановлено значне збільшення розмірів щитоподібної залози навіть на тлі нормальних показників йодурії з переважанням у хлопчиків порівняно з дівчатами. Частота дифузного зоба у дітей може коливатися в межах 5-50 % у залежності від віку, статі, регіону проживання [4].

Однією з недосліджених проблем ендокринології і генетики є вивчення генетичних аспектів захворювань щитоподібної залози, які можуть супроводжуватися порушенням статевої системи у підлітків.

У роботах, проведених раніше в сім'ях хлопців з порушенням статевого дозрівання, доведено сімейне накопичення захворювань репродуктивної системи у родичів з переважанням частоти затримки статевого розвитку (ЗСР) у осіб чоловічої статі, зокрема батьків. Визначено, що ЗСР є мультифакторіальним захворюванням, у формуванні якого беруть участь фактори середовища та спадковості, причому внесок спадкової компоненти у виникнення захворювання дорівнює 72,0% [1]. Доведено, що вплив різноманітних екзогенних або ендогенних несприятливих факторів у будь-який період розвитку організму може призвести до тих чи інших порушень [2].

Серед негативних ендогенних й екзогенних чинників середовища в сім'ях хворих хлопців визначено наступні: патологічний перебіг вагітності та пологів у матерів; професійна шкідливість та зловжи-

вання алкоголем у батьків до народження дитини; емоційний стрес, який відчувала матір протягом вагітності; неповні сім'ї; хронічні інфекції, неповноцінне харчування та емоційний стрес у дитини через поганий психологічний клімат у сім'ї та школі [3].

Але дослідження, які б були спрямовані на вивчення частоти неінфекційних хвороб у сім'ях хлопців із дифузним нетоксичним зобом, що супроводжувався затримкою статевого розвитку, які мешкали в м. Харкові та Харківській області, відсутні, що й обумовило необхідність проведення даного дослідження.

Метою дослідження було визначити накопичення неінфекційних захворювань у родовах хворих на дифузний нетоксичний зоб у сполученні із затримкою статевого розвитку, що мешкають у м. Харкові та Харківської області.

Матеріали та методи дослідження

Генеалогічний аналіз був проведений в 110 сім'ях підлітків 13-17 років обох статей (72 - із дифузним нетоксичним зобом (ДНЗ) у поєднанні із затримкою статевого розвитку (ЗСР); 38 - з ізольованим ДНЗ в ДУ «Інститут охорони здоров'я дітей та підлітків АМН України». Збір генеалогічного матеріалу проводився за П. Харпером [7].

Статистичну обробку проводили загальноприйнятими методами [5] у пакеті статистичних програм «SPSS Statistic 17,0».

Результати дослідження та їх обговорення

За даними генеалогічного аналізу, спадкова схильність до захворювань щитоподібної залози виявлялася у 21 сім'ї пробандів із ДНЗ у сполученні із ЗСР та у 23 сім'ях пробандів із ДНЗ без порушення з боку статевих систем, що становило 29,2% і 60,5% відповідно ($p < 0,001$).

Обтяженість на патологію статевих систем дозрівання реєструвалася у 45 сім'ях пробандів із ДНЗ із ЗСР (62,5%) та в 11 сім'ях пробандів із ДНЗ (28,9%) ($p < 0,001$).

Вивчення частоти хронічних неінфекційних захворювань серед родичів трьох ступенів спорідненості в сім'ях хлопців, хворих на ДНЗ у сполученні із ЗСР, показало, що захворювання щитоподібної залози відзначалися у 2,6% родичів I ступеня спорідненості, у 3,3% родичів II ступеня спорідненості та у 0,8% родичів III ступеня спорідненості з пробандом.

Досліджуючи частоту захворювань щитоподібної залози серед 196 родичів I ступеня спорідненості хворих на ДНЗ та ЗСР, ми визначили, що найчастіше ці хвороби реєструвалися у матерів (5,6%; $p < 0,05$) порівняно з батьками та сестер (4,3%; $p > 0,05$) порівняно з братами. Серед 518 родичів II ступеня спорідненості захворювання щитоподібної залози переважували у бабусь (9,2%; $p < 0,05$) порівняно з дідусями та у тіток (3,4%; $p < 0,05$) порівняно з дядьками. Серед 483 родичів III ступеня спорідненості патологія щитоподібної залози реєструвалася у 0,90% двоюрідних сибсів (0,90% сестер; $p < 0,01$) та прадітів (1,29% прабабусь; $p > 0,05$).

Аналіз порушень статевих систем в сім'ях хворих на ДНЗ та ЗСР свідчив про сімейне накопичення цих хвороб у родичів I (26,0%), II (5,9%) та III (2,7%) ступеня спорідненості з пробандом. Серед родичів I ступеня спорідненості порушення статевих систем реєструвалися практично з однаковою частотою у матерів та батьків (25,0% та 37,5% відповідно; $p > 0,05$), у сестер та братів (13,0% та 10,3% відповідно; $p > 0,05$). У родичів II ступеня спорідненості порушення статевих систем виявлялися з однаковою частотою як у бабусь, так і дідусів (4,9% та 4,3% відповідно; $p > 0,05$), та вірогідно частіше визначалися у дядків порівняно з тітками (14,7% та 2,5% відповідно; $p < 0,01$). Серед родичів III ступеня спорідненості порушення статевих систем визначалися у двоюрідних сибсів (3,3%) та прадітів (1,3% у прабабусь та 1,4% у прадітів; $p > 0,05$).

Отже, дані, отримані при аналізі родоводів пробандів, хворих на ДНЗ у сполученні із ЗСР, свідчили про сімейне накопичення захворювань статевих систем та щитоподібної залози. Слід відзначити, що патологія щитоподібної залози виявлялася переважно в осіб жіночої статі, тоді як порушення статевих систем - у осіб чоловічої статі.

Аналіз, проведений у сім'ях пробандів із ДНЗ без порушень з боку статевих систем, свідчив, що найчастіше захворювання щитоподібної залози визначалися у родичів I (11,9%), рідше у родичів II (7,3%) і найрідше у родичів III (3,3%) ступеня спорідненості з пробандом, тобто, захворювання щитоподібної залози частіше реєструвалися у родичів I ступеня спорідненості порівняно з родичами II ($p > 0,05$) та III ($p < 0,05$) ступенів спорідненості. Досліджуючи частоту виявлення хвороб щитоподібної залози серед різних категорій родичів, ми встановили, що вірогідно частіше хвороби щитоподібної залози визначалися у

матерів і 2,6% у батьків, $p<0,001$); у бабусь порівняно з дідусями (18,4%; $p<0,001$), у тіток порівняно з дядьками (8,9%; $p<0,05$). Частота патології щитоподібної залози у двоюрідних сибсів визначалася в 1,0% випадків, а найчастіше - у прабабусь порівняно з прадідами (И,9%; $p<0,01$).

Вивчення частоти порушень статеві системи в сім'ях хворих на ДНЗ свідчило про високу частоту патології статеві системи у родичів I ступеня (13,0%) порівняно з родичами II (1,2%) та III (0,5%) ступеня спорідненості ($p<0,001$). Досліджуючи частоту порушень статеві системи у родичів різних категорій спорідненості, встановили, що вірогідно частіше ЗСР реєструвалася у батьків порівняно з матерями (23,7% у батьків та 7,9% у матерів; $p<0,05$). В інших категоріях родичів порушення статеві системи спостерігалися в поодиноких випадках (у 1,3% бабусь і дідусів, у 2,3% дядьків та в 1,0% двоюрідних сибсів).

Отже, аналіз родоводів у сім'ях хворих із досліджуваними хворобами свідчив про сімейне накопичення захворювань щитоподібної залози переважно в осіб жіночої статі та порушень статеві системи - в осіб чоловічої статі.

Порівняльний аналіз частоти неінфекційних захворювань, проведений у родин хворих на ДНЗ у сполученні із ЗСР та ДНЗ свідчив, що серед родичів I ступеня спорідненості (батьків, матерів, сибсів) найчастіше реєструвалися порушення репродуктивної системи (безпліддя I, II та ін.), у тому числі й ЗСР, що перевищувало частоту патології у родичів пробандів із ДНЗ ($p<0,01$).

Проводячи зіставлення частоти хвороби серед різних категорій родичів пробандів обох груп, встановили, що патологія щитоподібної залози переважала у матерів (21,1% при ДНЗ та 5,6% при ДНЗ та ЗСР; $p<0,05$) та прабабусь пробандів із ДНЗ (11,9% при ДНЗ та 1,3% при ДНЗ та ЗСР; $p<0,05$), у той час як порушення статеві о розвитку превалювали у матерів (25,0% при ДНЗ та ЗСР та 7,9% при ДНЗ; $p<0,05$) та дядьків пробандів із ДНЗ та ЗСР (14,7% при ДНЗ та ЗСР та 2,3% при ДНЗ: $p<0,01$). Захворювання серцево-судинної системи, шлунково-кишкового тракту, ендокринні хвороби та онкопатологія визначалися практично з однаковою частотою.

Аналіз частоти неінфекційних хвороб серед родичів I) ступеня спорідненості із ДНЗ у сполученні із ЗСР встановив, що статистично

значущі відмінності встановлено в частоті патології статеві системи (1,2% при ДНЗ та 5,9% при ДНЗ із ЗСР; $p<0,001$) та щитоподібної залози (7,3% при ДНЗ та 3,3% при ДНЗ із ЗСР; $p<0,05$).

Згідно з отриманими даними, частота таких захворювань, як порушення статеві розвитку та патологія серцево-судинної системи, була статистично вищою в сім'ях пробандів, хворих на ДНЗ у сполученні із ЗСР, порівняно із сім'ями хворих на ізольований ДНЗ. Разом із цим частота виявлення ендокринних хвороб і, зокрема, патології щитоподібної залози була вірогідно вищою в сім'ях пробандів, хворих на ізольований ДНЗ.

Частота неінфекційних хвороб у родичів III ступеня спорідненості в сім'ях пробандів із ДНЗ, що супроводжувався ЗСР, та ізольованим ДНЗ свідчила про те, що хвороби щитоподібної залози у родичів підлітків, хворих на ДНЗ у сполученні із ЗСР, виявлялися вірогідно рідше, ніж у родичів хворих на ДНЗ (0,8% проти 3,2% відповідно; $p<0,05$), як і патологія серцево-судинної системи (3,5% проти 15,3%; $p<0,001$). ЗСР реєструвалася вірогідно частіше у родичів пробандів із ДНЗ та ЗСР (2,7% при ДНЗ та ЗСР проти 0,5% при ДНЗ; $p<0,001$).

Таким чином, проведення генеалогічного аналізу в сім'ях пробандів з досліджуваними ендокринопатіями дозволило встановити сімейне накопичення захворювань неінфекційної природи, причому найчастіше патологія щитоподібної залози реєструвалася у родичок-жінок як у сім'ях пробандів із ДНЗ, що супроводжувався ЗСР, так і в сім'ях пробандів з ізольованим ДНЗ. Затримка статеві розвитку частіше визначалася у батьків пробандів із ДНЗ та ЗСР порівняно з батьками пробандів, хворих на ДНЗ.

Висновки

1. Спадкова схильність до захворювань щитоподібної залози в сім'ях пробандів із ДНЗ у сполученні із ЗСР становила 29,2%, а в сім'ях пробандів з ізольованим ДНЗ — 60,5%. Обтяженість патологією статеві дозрівання реєструвалася у 62,5% сімей пробандів, хворих ДНЗ у сполученні із ЗСР та у 28,9% сім'ях пробандів з ізольованим ДНЗ.

2. У хворих на ДНЗ у сполученні із ЗСР встановлено сімейне накопичення захворювань статеві системи та щитоподібної залози: патологія щитоподібної залози виявлялася переважно в осіб жіночої

статі, тоді як порушення статевої системи — у осіб чоловічої статі I-III ступеня спорідненості з пробандом.

Література

1. Багацька Н.В. Генетичні фактори у виникненні порушень статевих розвитку у хлопців-підлітків: автореф. дис. ... д-ра біол. наук: спец. 03.00.15 «Генетика» / Н.В. Багацька. - К., 2004. - 40 с. - ІОЗДП АМНУ.
2. Галкина Н.В. Диффузный эутиреоидный зоб (эпидемиология, этиология и патогенез, роль генетических факторов в развитии, лечение) / Н.В. Галкина, Н.В. Мазурина, Е.А. Трошина // Проблемы эндокринологии. - 2006. - №4. - С. 5-11.
3. Задержка полового развития мальчиков [Текст] / Е.И. Плехова и др. — М.: Знание-М, 2000. - 112 с.
4. Зоб у дітей: клініка, диференційна діагностика, лікування : метод. рек. / уклад.: Н.Б. Зелінська та ін. // Современная педиатрия. - 2006. - Т. 10, №1. - С. 57-66.
5. Лакин Г.Ф. Биометрия / Г.Ф. Лакин. - М.: Высшая школа, 1990. - 352 с.
6. Лузанчук І.А. Ендемія зоба серед дітей Харківської, Дніпропетровської, Донецької областей та автономної республіки Крим / І.А. Лузанчук, В.І. Кравченко, В.І. Турчин // Ендокринологія. 2004. - Т. 9, №1. - С. 46-51.
7. Харпер П. Практическое медико-генетическое консультирование / П. Харпер. - М.: Медицина, 1989. - 302 с.

Багацька Н.В., Плехова О.І., Турчина С.І. Аналіз родоводів у сім'ях хворих на дифузний нетоксичний зоб у поєднанні із затримкою статевих розвитку

Встановлено, що спадкова схильність до захворювань щитоподібної залози в сім'ях пробандів із дифузним нетоксичним зобом та затримкою статевих розвитку становила 29,2%; у сім'ях пробандів із дифузним нетоксичним зобом — 60,5%. Обтяженість патологією статевих дозрівання реєструвалася в 62,5% сімей пробандів із дифузним нетоксичним зобом та затримкою статевих розвитку та у 28,9 % сім'ях пробандів із дифузним нетоксичним зобом. У хворих на дифузний нетоксичний зоб у сполученні із затримкою статевих розвитку встановлено сімейне накопичення захворювань статевої системи та щитоподібної залози: патологія щитоподібної залози виявлялася переважно в осіб жіночої статі, тоді як порушення статевої системи — у осіб чоловічої статі I-III ступеня спорідненості з пробандом.

Ключові слова: підлітки, дифузний нетоксичний зоб, затримка статевих розвитку, родоводи.

Багацкая Н.В., Плехова Е.И., Турчина С.И. Анализ родословных в семьях больных с диффузным нетоксическим зобом в сочетании с задержкой полового развития.

Установлено, что наследственная отягощенность по заболеваниям щитовидной железы в семьях пробандов с диффузным нетоксическим зобом и задержкой полового развития составила 29,2%, в семьях пробандов с диффузным нетоксическим зобом — 60,5%. Отягощенность патологией полового созревания регистрировалась в 62,5% семей пробандов с диффузным нетоксическим зобом и задержкой полового развития и у 28,9% семей пробандов с диффузным нетоксическим зобом. У больных с диффузным нетоксическим зобом в сочетании с задержкой полового развития установлено семейное накопление заболеваний половой системы и щитовидной железы: патология щитовидной железы выявлялась преимущественно у лиц женского пола, тогда как нарушения половой системы — у лиц мужского пола I-III степени родства с пробандом.

Ключевые слова: подростки, диффузный нетоксический зоб, задержка полового развития, родословные.

Bagatskaya N.V., Plekhova O.I., Turchina S.I. Analysis of family trees of patients with diffuse nontoxic goitre in combination with sexual development delay.

It was established that hereditary load as regards the thyroid gland diseases in families of probands with diffuse nontoxic goitre (DNY) accompanied by sexual development delay (SDD) came to 29,2%, and in probands' families with DNY said load amounted to 60,5%. Hereditary load for SDD was registered in 62,5% of probands' families with DNY in combination with SDD and in 28,9% of probands with DNY. In patients with DNY associated with SDD there was established in family accumulation of sexual system diseases and of thyroid gland disorders; the thyroid gland pathology was mainly revealed in women, while sexual system disorders were more incident in men of I to III degree of relationship with the proband.

Key words: adolescents, diffuse nontoxic goitre, sexual development delay, and family trees.